

samosprávy od vrcholného středověku až po současnost. Období dvou světových válek, stejně jako celé soudobé dějiny či řádná onomastická analýza území Orlové ještě čekají na své řádné podrobné odborné zpracování. Přesto však je nutno recenzovanou kolektivní monografii *Orlová, Slezsko a střední Evropa 1223–2023* vřele doporučit všem zájemcům o středověkou, novověkou i moderní historii nejen samotného města Orlové, ale i širšího území Těšínska, respektive celého moravsko-slezského pomezí s přesahem do polského pohraničí.

Martin Slepíčka

Renáta RŮŽIČKOVÁ (ed.), *Archivy východních Čech: historie a současnost*, Hradec Králové, Státní oblastní archiv v Hradci Králové 2023, 427 s., ISBN 978-80-88338-05-5.

Tomáš Velička z Filozofické fakulty Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, který se systematicky věnuje dějinám československého archivnictví,^{1]} ve svém nedávném článku zabývajícím se dějinami archivů a archivnictví jako badatelského tématu,^{2]} označil dějiny archivnictví jako „popelku“ stojící mezi obory.^{3]} Jeho označení se zdá být velice trefné, jelikož v českém prostředí až na pár světlých výjimek^{4]} nespátřilo světlo světa mnoho kvalitních, monograficky zpracovaných syntéz věnujících se dějinám jednotlivých archivů jakožto svébytných institucí. To se týká i archivů bývalého Východočeského kraje, jež se, až do vydání této recenzované publikace, v převážné většině nedočkaly svého souhrnného zpracování. Druhým dechem je ovšem nutné podotk-

1] Z jeho prací věnujících se dějinám československého archivnictví, a to zejména v letech 1918–1939, zmiňme např. Tomáš VELIČKA, *Archivnictví v meziválečném Československu (1918–1939): středoevropské kontexty-politika-profesionalizace*, Ústí nad Labem 2023; TÝŽ, *Archivnictví jako profese? Úvahy nad definicí oboru v českých zemích v letech 1918–1938*, Sborník archivní práce (dále jen SAP) 73, č. 1, Praha 2023, s. 184–221; TÝŽ, *Archivní vzdělávání v Československu 1918–1938: sudetoněmecké souvislosti*, Acta Universitatis Carolinae: Historia Universitatis Carolinae Pragensis: Příspěvky k dějinám Univerzity Karlovy 61, č. 2, 2021, s. 11–36; TÝŽ, *Sudetoněmecké archivnictví v meziválečném Československu (první krok na dlouhé cestě ke vzniku syntézy)*, SAP 71, č. 2, 2021, s. 331–397.

2] Tomáš VELIČKA, *Dějiny archivů a archivnictví jako téma. Podněty a stav výzkumu*, Český časopis historický 121, č. 3, 2023, s. 781–805.

3] Tamtéž, s. 782.

4] Srov. zejm. Josef KOLLMANN, *Dějiny ústředního archivu českého státu*, Praha 1992; Ivan ŠTARHA, *Moravský zemský archiv v Brně 1839–1989. Dějiny ústavu*, Brno 2003; František HOLEC, *Archiv hlavního města Prahy: kapitoly z dějin 1851–2001*, Praha 2006; Milena BĚLIČOVÁ, *Archiv Národního muzea v 19. století*, Praha 2023; Miloslav SOVADINA, *Dějiny okresního archivu Česká Lípa*, Ústí nad Labem 1997 nebo Marta MEDKOVÁ, *50 let Státního okresního archivu Opava*, Opava 2007.

nout, že v minulosti byly na téma východočeských archivů publikovány jen některé dílčí studie,^{5]} tak bylo vydáno několik průvodců po archivních fondech a sbírkách,^{6]} na jejichž základě ostatně vznikla námi recenzovaná kniha.

Hned úvodem této recenze musí být vyzdvihnuta skutečnost, že se autorskému kolektivu pod vedením Renáty Růžičkové podařil mimořádný počín, jelikož publikace je vůbec prvním dílem, které se v takové šíři a podrobnostech zabývá historií a současností nejen samotného Státního oblastního archivu v Hradci Králové (dále jen SOA HK), ale i jeho všech organizačních útvarů – celkem devíti státních okresních archivů (SOKA Hradec Králové, SOKA Chrudim, SOKA Jičín, SOKA Náchod, SOKA Pardubice, SOKA Rychnov nad Kněžnou, SOKA Svitavy se sídlem v Litomyšli, SOKA v Trutnově a SOKA v Ústí nad Orlicí). Takováto široce pojatá monografie na poli dějin českých oblastních a státních okresních archivů je vskutku ojedinělá, paralelu můžeme hledat pouze u jihočeských archivů v čele se Státním oblastním archivem v Třeboni.^{7]} Příčin ojedinělého výskytu prací tohoto druhu je hned několik, ale mezi ty hlavní patří fakt, že historie archivů zůstává stranou pozornosti jak samotných archivářů,^{8]} tak ale i historiků, jež tato problematika v podstatě nezajímá, i když paradoxně právě pro ně jsou archivy studnicí a hlavním zdrojem pramenů pro jejich bádání.^{9]} Dalším důvodem je skutečnost, že pro vznik takovýchto projektů musí mít archivy ve svých řadách pracovníky (tedy archiváře, ať už jednoho či více), kteří se dokážou se svým pracovištěm natolik zto-

5] Srov. např. Pavel MRKVIČKA – Andrea SVATOŠOVÁ, *Vývoj archivnictví na Královéhradecku*, Královéhradecko 9, 2017, s. 269–285; Oldřich TURČÍN, *Vznik a vývoj okresních archivů Východočeského kraje*, Sborník prací východočeských archivů 1, 1970, s. 217–249; Tomáš ŠIMEK, *Státní oblastní archiv Zámorsk: 40. výročí vzniku*, Sborník prací východočeských archivů 8, 2000, s. 5–21; Jan TICHÝ, *Okresní archiv v Pardubicích 1960–1991*, Pardubice 1992, s. 235–238; Jaroslav ČÁP, *Archivní vzpomínání aneb Z historie Státního okresního archivu Náchod*, Stopami dějin Náchodska 15, 2014, s. 71–128; Roman REIL, *Historie Státního okresního archivu Trutnov: 1. část – Historie do roku 1960*, in: Ročenka Státního okresního archivu v Trutnově 1998, Trutnov 1999, s. 57–67.

6] Srov. např. Erich BOUZA – Věra VAŇKOVÁ – Miroslava MORAVCOVÁ, *Okresní archiv v Náchodě: průvodce po archivních fondech a sbírkách*, Hradec Králové 1973; Jindřich RŮŽIČKA, *Okresní archiv v Litomyšli*, Litomyšl 1960; TÝŽ, *Okresní archiv Svitavy se sídlem v Litomyšli: průvodce po archivních fondech a sbírkách*, Hradec Králové 1972; Marie MATYSOVÁ, *Okresní archiv v Chrudimi: seznam fondů a sbírek*, Chrudim 1959; Oldřich TURČÍN – Hermína MARKOVÁ – Vlasta KUBIŠOVÁ, *Východočeské podnikové archivy. I a II. díl*, Pardubice, Zámorsk, 1965, 1966; Roman REIL a kol., *Soupis archivních fondů a sbírek Státního okresního archivu Trutnov*, in: Ročenka Státního okresního archivu v Trutnově 1998, Trutnov 1999, s. 25–55.

7] Václav RAMEŠ – Vlastimil KOLDA (edd.), *Poklady minulosti – Jihočeské archivy: littera skripta manet*, Třeboň 2011.

8] Ivo ŠULC, *Slovo úvodem*, in: Renáta Růžičková (ed.), *Archivy východních Čech: historie a současnost*, Hradec Králové 2023, s. 9.

9] T. VELIČKA, *Dějiny archivů a archivnictví jako téma*, s. 782.

tožnit, že jeho dějinám věnují mnoho úsilí a zejména vlastního badatelského času.^{10]} Nutno podotknout, že východočeské archivy těmito lidmi bezesporu disponují, což dokládá recenzovaná monografie, jejíž monumentálnost a jedinečnost je patrná již při pouhém prolistování.

Kniha je mimo obligátních částí (úvodní slovo, cizojazyčná resumé, použitá literatura, použité zkratky, seznam autorů textů a fotografií) rozdělena do celkem čtrnácti kapitol, které se věnují, jak již bylo naznačeno výše, historii a současnosti Státního oblastního archivu Hradec Králové a jeho všech organizačních složek – devíti státních okresních archivů. Archivář a historik Jan Kahuda^{11]} ve svém článku z roku 2015 týkajícího se metodologických otázek dějin archivnictví a archivů,^{12]} představil celkem čtyři možné přístupy bádání v této oblasti. Kolektiv autorů publikace *Archivy východních Čech: historie a současnost* použil první a nejtradičnější přístup popsany J. Kahudou, tedy dějiny východočeských archivů jakožto dějiny archivních institucí a archivních fondů, s největším důrazem na vývoj jednotlivých archivů od jejich založení, s vylíčením jednotlivých fondů, krátkých biogramů archivářů a s přihlédnutím ke stavební historii archivních budov.^{13]}

První kratší kapitola s názvem *Ohlédnutí k začátkům*, sepsaná emeritním ředitelem Státního oblastního archivu v Zámrsku Tomášem Šimkem,^{14]} přibližuje složité počátky Státního archivu v Zámrsku (vzniknuvšího roku 1960) ovlivněné komunistickou diktaturou. Popsán je zde zejména vliv Krajské správy SNB v Hradci Králové, jakožto zřizovatele archivu, na fungování instituce po celé normalizační období. Tento vliv se projevoval mimo jiné tím, že ředitelé archivu byli obsazováni právě z řad příslušníků Krajské správy SNB. T. Šimek rovněž zmiňuje polohové i nevhodné umístění Státního archivu v Zámrsku, které nemalou měrou přispělo v 80. a 90. letech k nedostatku jak odborných pracovníků, tak i vedoucích jednotlivých oddělení.

10] Miloslav SOVADINA, *Recenze: Bohumír Roedl, Dějiny okresního archivu Česká Lípa*, Archivní časopis 48, č. 2, 1998, s. 115.

11] Z jeho prací věnujících se dějinám archivnictví jmenujme např. Karel KAZBUNDA – Jan KAHUDA (ed.), *Mé archivní poslání ve Vídni 1919–1923*, Praha 2020; Jan KAHUDA, *Miloslav Volf a jeho archivní příručka*, *Paginae historiae* 29, č. 1, 2021, s. 205–217; TÝŽ, *Osudy metternichovského rodinného archivu ve 20. století*, in: Stříbro nad zlato: sborník prací k životnímu jubileu PhDr. Vladimíra Bystrického, CSc., Plzeň 2019, s. 160–183; TÝŽ, *Franz Steinsky, první profesor pomocných věd historických na pražské univerzitě*, in: *Pomocné vědy historické v současné historiografii a archivnictví*, Praha 2018, s. 182–197; TÝŽ, *Pozůstalost archiváře Theodora Rosenthala*, *Studia historica Brunensia* 60, č. 1–2, 2013, s. 241–250.

12] Jan KAHUDA, *K metodologickým otázkám dějin archivnictví a archivů*, in: *Učitel archivářů: Jindřichu Schwippelovi k osmdesátinám*, Praha 2015, s. 54–74.

13] Tamtéž, s. 56–57.

14] Tomáš ŠIMEK, *Ohlédnutí k začátkům*, in: *Archivy východních Čech: historie a současnost*, s. 11–12.

Druhá, opět stručná kapitola z pera nynějšího ředitele SOA HK Iva Šulce,^{15]} přináší přehled nejdůležitějších mezníků vývoje dnešního SOA HK, a to od vymezení obvodu působnosti tehdejšího Státního archivu v Zámrsku, až do 1. ledna 2022, kdy došlo ke změně názvu archivu na Státní oblastní archiv v Hradci Králové. Tato kapitola v sobě zahrnuje rovněž přehled současné organizace SOA HK, jenž čítá celkem čtrnáct útvarů působících na území Královéhradeckého a Pardubického kraje. Představeny jsou zde i základní úkoly SOA HK, jako např. předarchivní péče, evidence a ochrana archiválií, zpracování a zpřístupnění archiválií atd.

Třetí stěžejní a nejdelsí kapitola námi recenzované knihy se zevrubně zabývá historií a současností SOA Hradec Králové.^{16]} Na úvod této části jsou zmíněni předchůdci archivu do roku 1960, přičemž konkrétně je zmíněna péče o archiválie u rodů Schaumburg-Lippe v Náchodě, Kinských v Chlumci nad Cidlinou nebo Kolovratů v Rychnově nad Kněžnou, a dále je také stručně nastíněna historie v tehdejší době (50. a 60. léta 20. století) fungujících Oblastních archivů v Náchodě, Jičíně, Chlumci nad Cidlinou, Opočně a Žlebech a Státních archivů v Kuksu a Novém Studenci. Největší prostor je ovšem v této kapitole věnován organizačnímu vývoji a činnosti SOA HK, a to od jeho založení v roce 1960 až do roku 2023. Jsou zde připomenuta všechna úskalí, kterými si archiv musel během své bezmála 75leté existence projít, a dále nařízení a zákony, které měly vliv nejen na československé archivnictví jako celek, ale také samozřejmě na jednotlivé archivy – v našem případě na SOA Hradec Králové. Popsány jsou v této části také stavební dějiny archivu, od jeho usídlení v zámeckém areálu v Zámrsku, až po popis historie jednotlivých areálů archivu, které sloužily oblastním útvarům po roce 2002. Prostor je v tomto oddíle vymezen rovněž prezentací činnosti SOA Hradec Králové, přičemž jsou zmíněny jak vydané nejvýznamnější publikace a průvodce po archivních fondech, tak archivem pořádané konference a výstavy. Pojednáno je také o skladbě spravovaných fondů a sbírek a ochraně archivních fondů a sbírek – zejména jsou popsány některé konkrétní konzervátorské a restaurátorské zásahy. Na závěr kapitoly věnující se SOA HK je uveden přehled vedoucích zaměstnanců, tedy ředitelů (do roku 1966 vedoucích archivu) a vedoucích jednotlivých oddělení Archivního oddělení Zámrska a jeho předchůdců.

Po čtvrté kapitole, která se sice krátce, ale pro doplnění obecných souvislostí velmi vhodně věnuje dějinám a vývoji státních okresních archivů na našem území,^{17]} přichází na řadu kapitoly líčící historii a současnost celkem

15] Ivo ŠULC, *Stručně o archivu*, in: R. Růžičková (ed.), *Archivy východních Čech: historie a současnost*, s. 13–15.

16] Jiří KUBA – Helena POCHOBRADSKÁ – Ivo ŠULC – Renáta RŮŽIČKOVÁ, *Státní oblastní archiv v Hradci Králové*, in: R. Růžičková (ed.), *Archivy východních Čech: historie a současnost*, s. 17–94.

17] Jaroslav ČÁP – Radim DUŠEK – Renáta RŮŽIČKOVÁ, *Státní okresní archivy*, in: R. Růžičková

devíti státních okresních archivů na území Královéhradeckého a Pardubického kraje, a to v pořadí: Státní okresní archiv Hradec Králové,^{18]} Státní okresní archiv Chrudim,^{19]} Státní okresní archiv Jičín,^{20]} Státní okresní archiv Náchod,^{21]} Státní okresní archiv Pardubice,^{22]} Státní okresní archiv Rychnov nad Kněžnou,^{23]} Státní okresní archiv Svitavy se sídlem v Litomyšli,^{24]} Státní okresní archiv Trutnov^{25]} a Státní okresní archiv Ústí nad Orlicí.^{26]} Analogicky jako v případě SOA HK je referováno o předchůdcích jednotlivých archivů (především o historii městských archivů) a jejich organizačním vývoji a činnosti. Dále je rozebrán stavební vývoj archivů (ukládací prostory, areály a budovy) včetně dobových fotografií zachycujících stav před rekonstrukcemi a po nich. Popsány jsou i úkoly a povinnosti jednotlivých státních okresních archivů, počet jimi spravovaných fondů, zmíněni jsou rovněž vedoucí a ředitelé archivů v daných letech, uvedena je u každého státního okresního archivu prezentace jeho činnosti. Neopomenuty nezůstávají ani nejdůležitější osobnosti (archiváři), které se podílely na rozvoji a vývoji jednotlivých státních okresních archivů. Zmíněny jsou rovněž nejvýznamnější archiválie a archivní soubory (zejména ty prohlášené za archivní kulturní památky) uložené ve státních okresních archivech ve dvou výše zmíněných krajích.

Poslední součást publikace tvoří osobní vzpomínky Vladimíra Kalába a Marie Mackové, a to z období, kdy byli oba zaměstnáni ve Státním oblastním archivu v Zámrsku.

(ed.), *Archivy východních Čech*, s. 97–101.

18] Andrea SVATOŠOVÁ, *Státní okresní archiv Hradec Králové*, in: R. Růžičková (ed.), *Archivy východních Čech*, s. 103–131.

19] Petr BOČEK – David NOVOTNÝ – Ivo ŠULC, *Státní okresní archiv Chrudim*, in: R. Růžičková (ed.), *Archivy východních Čech*, s. 133–165.

20] Radka JANKŮ, *Státní okresní archiv Jičín*, in: R. Růžičková (ed.), *Archivy východních Čech*, s. 167–193.

21] Jaroslav ČÁP, *Státní okresní archiv Náchod*, in: R. Růžičková (ed.), *Archivy východních Čech*, s. 195–233.

22] Ladislav HLOUŠEK, *Státní okresní archiv Pardubice*, in: R. Růžičková (ed.), *Archivy východních Čech*, s. 235–265.

23] Radka HOLENDOVÁ – Lucie MORÁVKOVÁ – Hana PAIKERTOVÁ – Jiří PAPEŽ – Anna ŠAFÁŘOVÁ, *Státní okresní archiv Rychnov nad Kněžnou*, in: R. Růžičková (ed.), *Archivy východních Čech*, s. 267–301.

24] Stanislav KONEČNÝ, *Státní okresní archiv Svitavy se sídlem v Litomyšli*, in: R. Růžičková (ed.), *Archivy východních Čech*, s. 303–341.

25] Roman REIL, *Státní okresní archiv Trutnov*, in: R. Růžičková (ed.), *Archivy východních Čech*, s. 343–369.

26] Radim DUŠEK, *Státní okresní archiv Ústí nad Orlicí*, in: R. Růžičková (ed.), *Archivy východních Čech*, s. 371–403.

Na závěr této recenze je možné konstatovat, že kolektivní monografie *Archivy východních Čech: historie a současnost* je velmi zdařilým dílem, které detailně a souhrnně popisuje historii východočeských archivů. Velkým kladem a předností knihy je její bohatý obrazový doprovod včetně ukázek konkrétních archiválií a historických snímků archivních budov. Text je navíc psán poměrně čtivě a bez výraznějších omylů. Publikace, kterou by si dozajisté zasloužily mít všechny Státní oblastní i okresní archivy v ČR, se po mém soudu stane nejen vítanou příručkou pro užší odbornou archivní veřejnost, ale i reprezentativním dílem určeným pro spektrum obyvatelstva zájímavějšího se o dějiny českých archivů a archivnictví, zejména v rámci území Královéhradeckého a Pardubického kraje.

Jakub Benko